

HANGULATJELENTÉS A SZABADSÁGHARC LEVERÉSÉT KÖVETŐ IDŐSZAKBAN

Közreadja: **HORVÁTH J. ANDRÁS – KOLTAI GÁBOR**

Az 1956. november 1-jén Magyar Szocialista Munkáspárt néven újjáalakult kommunista párt a szabadságharc leverését követően ellenséges környezetben kezdte meg működését. Az első hetek a pártszervezés bizonytalansága jegyében teltek, a korábbi MDP-tagok közül nagyon kevesen léptek be a pártba, sokan közülük is csak titokban vállalták a tagságot; a párt népszerűsítése az adott környezetben nem volt egyszerű feladat.¹ A hatalom ugyan ekkor már a szovjet hadseregre támaszkodó Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány kezében volt, azonban – főként november–december folyamán – komoly konkurenciája akadt a munkástanácsok képében. Ezek az érdekvédelmi szervezetek irányították ekkor valójában az üzemek és gyárak jelentős részét, nemcsak Budapesten, hanem országszerte. Jelentőségük abban állt, hogy ezek voltak az egyedüliek, amelyek a forradalom idején létrejött szervezetek közül még legitim módon működhettek, tagjait a munkások választották meg, azaz nem a kommunista párt határozta meg működésüket.² Az irányító szerepet a Nagy-budapesti Központi Munkástanács vitte, de tervbe vették egy országos szintű szervezet megalakítását is. Az 1956. november 21-ére, a Nemzeti Sportcsarnokba tervezett ez irányú gyűlést azonban a szovjet csapatok megakadályozták.³

A jelen forrásközlésben bemutatásra kerülő hangulatjelentést⁴ 1956. november 22-én, azaz az országos munkástanács gyűlésének megakadályozása után készítették az

---

¹ A pártszervezés 1956. november–decemberi helyzetéről bővebben lásd: Koltai Gábor–Rácz Attila (szerk.): A Magyar Szocialista Munkáspárt budapesti ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. Budapest. 2008; Némethné Vágyi Karola–Sipos Levente (szerk.): A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. I. kötet. Budapest. 1993.

² A munkástanácsokról lásd például: Szakolczai Attila: Az 1956-os forradalom és szabadságharc. Budapest. 2001. 80–81; Rácz Attila: A Csepel Vas- és Fémművek Központi Munkástanácsának utóvédharcai 1957 januárjában. Fons, 2006. 13. évf. 3. szám. 431–480; Vájer Ákos–Zámbó István: Erzsébetvárosi ős. Budapest. 2016.

³ Szovjet tankok vették körbe ugyanis az épületet, így a gyűlésre nem itt, hanem a Nagy-budapesti Központi Munkástanács Akácfa utcai, jóval kisebb területű székhelyén kerülhetett sor, amivel lényegében meg is hiúsult az országos szerveződés. Lásd erről: Kozák Gyula – Molnár Adrienne (szerk.): „Szuronyok hegyén nem lehet dolgozni!” Budapest. 1993. 158; Hegedűs B. András (főszerk.): 1956 kézikönyve. I. kötet. Kronológia. Budapest. 1996. 253.

⁴ A hangulatjelentésről mint műfajról lásd: Koltai Gábor: A Magyar Dolgozók Pártja Budapesti Bizottságának párt- és tömegszervezeti információs rendszere (1948–1956). Fons, 2006. 13. évf. 3. szám. 355–396; Katona Csaba–Rácz Attila (szerk.): Hangulatjelentések a fővárosból 1988 októberétől 1989 októberéig. Budapest. 2010.

MSZMP Budapesti Ideiglenes Intéző Bizottságán.⁵ A kerületi ideiglenes intéző bizottságok pártmunkásait megszólaltató jelentés jól tükrözi a pártszervezési bizonytalanságokat, a kommunisták félelmét a sztrájtól és a munkástanácsoktól, hűen tükrözi a kommunista- és szovjetellenes hangulatot, egyúttal megidéri azt az időszakot, amikor még nem dőlt el véglegesen, hogyan is alakul Budapest és az ország sorsa.⁶

* * *

I. kerület (Vitéz Hédi⁷):

A kerület több üzemében, pl. Állami Nyomda, Dobozgyár⁸ folyik a munka. Üzemben van a Déli pályaudvar is, de több helyen nem dolgoznak. Pl. [a] Tervező Intézetben⁹ eddig még egyáltalán nem vették fel a munkát. Helyi pártszervezetek még nem alakultak. Holnap délutánra hívta össze a kerület az üzemi VB-tagok[at]¹⁰ és aktívákat¹¹. A kerületi intéző bizottság tegnap két röplapot adott ki, hamar elkapkodták. Az elvtársak körében nagy a bizonytalanság, nem érzik maguk mögött a pártot.

VI. kerület (Blei [Ferenc] elvtárs¹²):

A sztrájk hírére¹³ az élelmiszerüzletek kivételével az üzletek is bezártak. Az üzemekből hazaküldték az embereket. Csak olyan helyeken folyik némi munka, mint pl. az Építőanyagellátó,¹⁴ ahol az építőanyagok szétosztásával foglalkoznak. A kerülettől¹⁵ hiába keresik fel elvtársak az üzemeket, meg sem hallgatják őket, miután a pénzt már felvették. Tudomásuk [van] arról, hogy a jelenléti ívekre olyanok nevét is felveszik, akik nem jelennek meg az üzemekben, ez a munkástanácsok, az igazgatók hallgatólagos beleegyezésével történik.

---

⁵ Az MSZMP ideiglenes szervezetéről bővebben lásd: Koltai–Rác (szerk.) 2008.

⁶ A dokumentumot szövegűen közöljük, az egyértelmű helyesírási hibákat azonban javítottuk.

⁷ Takács Tiborné, sz. Vitéz Hédi 1957. február 25-től június 1-jéig az MSZMP I. Kerületi Ideiglenes Intéző Bizottság, azt követően 1962-ig a kerületi Végrehajtó Bizottság tagja volt. Forrás: <https://archives.hungaricana.hu/hu/archontology/42013/?list=eyJxdWVyeSI6ICJTWk89KFZpdFh1MDBlOXopIn0>

⁸ Helyesen: Budai Dobozgyár, I. Mészáros u. 58. Vö. a Népszabadság tudósítását: „Nálunk teljes az egyetértés. Gyártjuk a dobozokat, mert segíteni akarunk Magyarországon. Segíteni akarunk a népen. Nem látunk tisztán. Remélünk, de nem látunk. Határozottan akarjuk, hogy jobban, különbül élhessünk, mint eddig. Nem, ezt nem nehéz leírni. Nemcsak a Budai Dobozgyár munkásai, igazgatója, munkástanácsa ért egyet ebben a kérdésben, hanem egyetért velük a kormány, egyetért az MSZMP.” Népszabadság, 1956. december 1.

⁹ Helyesen: MÁV Tervező Intézet. I. Mészáros u. 19. Jogelődje MÁV Generáltervező Intézetként alakult meg 1953-ban.

¹⁰ Értsd: a kerületi pártbizottság hívja össze az üzemi MSZMP végrehajtó bizottságok tagjait.

¹¹ Aktíva: a politikai-társadalmi szervezetek hivatásos funkcionáriusa; valamely pártbizottság aktívája a politikai munkában tevékenykedő propagandista stb. Vö.: Politikai kisszótár. Budapest. 1986. 18.

¹² Blei (Bley) Ferenc 1953-tól az MDP, majd az MSZMP VI. Kerületi Pártbizottság politikai munkatársa volt. Forrás: Koltai–Rác (szerk.) 2008. 749.

¹³ Az Országos Munkástanács megalakításának megakadályozása miatt a Nagy-budapesti Központi Munkástanács 48 órás tiltakozó sztrájkot hirdetett. Hegedűs B. (főszerk.) 1996. 251.

¹⁴ Helyesen: Építőanyag-ellátó Értékesítő Vállalat, VI. Horn Ede u. 5.

¹⁵ Ti. a kerületi pártbizottság részéről.

Aláírás nélküli sokszorosított röplapok láthatók az utcákon, amelyek arra szólítják fel az embereket, hogy holnap 2–3 óra között senki ne menjen ki az utcára, hogy ily módon tüntessenek a Kádár-kormány ellen.¹⁶ A röplap szerint, csak azok mennek ki ebben az időben az utcára, akik a Kádár-kormány hívei. Az elvtársak körében, akik szeretnének dolgozni és tenni is valamit, bizonytalanság van, nem látják, hogy az MSZMP milyen álláspontot foglal el, hiányolják a határozott intézkedéseket és nagyon rossznak tartanak, ha megint az alkudozás módszerét alkalmazzák.

VIII. kerület (Gráczné elvtársnő¹⁷):

A kerületben lévő helyzet: a Ganz-gyárat¹⁸ körülvették az orosz tankok. Egyelőre dolgoznak még a munkások, hírek szivárogtak be a munkásokhoz a 48 órás sztrájkról és ezért rendkívüli ülésre ült össze a munkástanács (valószínű úgy döntött, hogy ők is sztrájkolnak).

[A] MÁVAG-ban sem dolgoznak a munkások, amelyet a munkástanács rendelt el. Ruggyantában¹⁹ is hasonló az álláspont. A kisüzemekben is ilyenek a problémák. Az Állami Pénzverőben a dolgozók 50%-a dolgozik.

Az Autótaxi²⁰ felkészült, hogy ma 150 fővel megindul, eddig 19 taxi volt forgalomban a Fővárosi Tanácsnak és a Vörös Keresztnek [sic!] dolgoztak. Azt tervezték, hogy 50 kocsit indítanak ma, azonban tegnap Budán egy kocsit felgyújtottak és ezért ma nem vették fel a munkát. Tudomásuk van arról is, hogy a 11-12-15. sz. TEFU Válat²¹ küldöttsége Kossa²² elvtársnál járt, és pénzköveteléseiket nem kapták meg, és ezért a taxi vállalat szolidáris sztrájkot vállalt a TEFU mellett. Czeiner²³ (a taxi munkástanács elnöke) a tegnapi rádiónyilatkozat ellenére telefonált a vállalathoz a dolgozóknak, hogy ne dolgozzanak (TEFU szolidaritás).

Nem értenek egyet a minisztertanács döntésével a munkástanácsok kérdésében. Az a véleményük, hogy minden visszaesett a régibe és ők így nem akarnak

---

¹⁶ „November 23-án megmozdulások sora, néma tüntetések, sztrájkok és Budapest néptelen utcái jelezték, jelentős erőterhelései vannak még a forradalomnak.” Horváth Miklós–Tulipán Éva: In memoriam 1956. Budapest. 2006. 51; Hegedűs B. (főszerk.) 1996. 256.

¹⁷ Valószínűleg Gráf Istvánnéról van szó, aki az MSZMP VIII. Kerületi Ideiglenes Intéző Bizottság tagja volt 1956–1957-ben, majd a VIII. Kerületi Végrehajtó Bizottság tagja volt 1959-ig. Forrás: BFL archontológia gyűjtés, publikálás előtt.

¹⁸ A Kőbányai úton működő Ganz Vagon- és Gépgyár, valamint a Magyar Állami Vas-, Acél- és Gépgyárak ekkor még külön vállalatok voltak; 1959. január 1-jével alakult meg egyesítésük után a Ganz-MÁVAG Mozdony-, Vagon- és Gépgyár.

¹⁹ A Magyar Ruggyantaáru gyáráról van szó (VIII. Kerepesi út 17.).

²⁰ Az államosított taxi vállalat 1951-ben került a Fővárosi Tanács kezelésébe, amely ekkor kapta a Fővárosi Autótaxi Vállalat nevet.

²¹ A Teherfuvarozási Nemzeti Vállalatról van szó, amit 1948-ban hoztak létre.

²² Kossa István a Forradalmi Munkás–Paraszt Kormányban pénzügyminiszteri, 1957-től közlekedés- és postaiügyi miniszteri posztot töltött be. 1957 februárjától az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottság, később a Központi Bizottság tagja. Koltai–Rácz (szerk.) 2008. 781.

²³ Czeiner Ferenc 1957 januárjában a Récei Garázs munkástanácsának volt az elnöke. „Egy hónapja sincs, hogy szakszervezeti választásokat tartottunk és én kaptam a legtöbb szavazatot. Az az elvem, hogy a dolgozókról a dolgozók nélkül nem döntünk.” Népszabadság, 1957. január 24.

dolgozni.²⁴ A Fővárosi Villamosvasút Baross-telepén és Hungária-telepén sem dolgoznak.²⁵

Május 1. Ruhagyár:²⁶ kb. 3500-as létszámú dolgozókból 3-400-an mentek be dolgozni. Közben a munkástanács ülést tartott, és az ülésen egyhangúlag úgy döntöttek, hogy csatlakoznak a Budapesti Munkástanács felhívásához, és 48 óras tiltakozó sztrájkot tartanak, mert megakadályozták a munkástanácsok országos gyűlését. A sztrájkhatározat ellen tiltakozó hangok nem igen hallatszottak, hanem a közlés után mindenki eltávozott a gyárból. A munkások körében erősödik ugyan az a kívánság, hogy el kell már kezdeni dolgozni, de a munkástanács döntésével szemben nemigen ad véleményének kifejezést senki.

Egyes munkarészlegeken volt nyilasok és más demagóg elemek szítják a hangulatot, akikkel szemben a volt párttagok sem, [a] pártonkívüliek sem mernek fellépni. A munkástanács elnöke egy Wein nevű, volt cérnagyári részvénytulajdonos.²⁷ A munkástanács szinte teljesen az ő befolyása alatt áll. A munkások között kezdenek jelentkezni Weinnel szemben elégedetlen hangok és egyetértenek azzal, hogy ne volt tőkésnek vezetnie a munkásokat. Ezt a véleményt azonban inkább személyes beszélgetésnél nyilvánítják, nyíltan ennek még nem adnak kifejezést. Változatlanul erős a szovjetellenesség. A szovjetellenes hangulatkeltők azt a nézetet terjesztik, hogy a Szovjetunió már a végét járja. Azt magyarázzák, hogy a tőkés országok stratégiailag úgy készülnek fel, hogy döntő csapást mérjenek a SZU-ra. Ezzel magyarázzák azt is, hogy az angolok és franciák megtámadták Szuét. A gyárban meglehetősen erős kommunistaellenes hangulat is uralkodik. Egyszerű párttagokat, alapszervi vezetőségi tagokat is élesen támadnak. Jelenleg szinte lehetetlennek látszik, hogy ott kommunisták megszólalhassanak. Nagyon sok a volt olyan párttag, akik [a] párról hallani sem akarnak.

A munkástanács bejelentette, hogy holnap (23-án) 2–3 óráig [a] fegyveres harcok 1 hónapos fordulója néma tüntetést szerveznek és felszólítottak mindenkit, hogy ez idő alatt ne menjenek ki az utcára.²⁸

---

²⁴ Valójában az Elnöki Tanács munkástanácsokról hozott törvényerejű rendeletéről van szó. A rendeletet lásd: Népszabadság, 1956. november 22.

²⁵ A Fővárosi Villamosvasút (FVV) 1951-ben jött létre az egységes BSZKRT villamos üzemága utódvállalataként. A Hungária kocsiszín (VIII. Törökbecse utca 1.) 1912-ben, a Baross kocsiszín (VIII. Baross utca 132.) pedig 1889-ben létesült.

²⁶ A vállalat a VIII. Elnök u. 1. sz. alatt működött. A központi pártlap a Központi Munkástanács által meghirdetett 48 óras általános sztrájk elleni hangulatkeltés jegyében ezeket írta a vállalat munkástanácsáról: „Mi keresnivalója van például a Május 1 Ruhagyár munkástanácsában egy volt cérnagyári részvénytulajdonosnak, mégpedig elnöki minőségben? A munkástanács szinte teljesen az ő befolyása alatt áll és természetesen a 48 óras sztrájk mellett döntött.” Népszabadság, 1956. november 23.

²⁷ Az Első Magyar Cérnagyár Részvénytársaság egykori cégvezetőjéről, Wein Miklósról van szó. Vö.: Központi Értesítő, 69. évf. 1944. szeptember 7. 36. szám. 1232; Keller Márkus: A gyár és a munkás. A Május 1. Ruhagyár munkástanácsa 1956–1957-ben. 1956-os Intézet Évkönyve 8. Budapest. 2000. 274–285.

²⁸ A néma tüntetést maga a központi pártlap is – mintegy a szükségből erényt kovácsolva – néma tiszteletadásként értelmezte. Amint az „Október 23-ra emlékezünk” című glosszában is olvasható: „A mai nap a nemzet megemlékezésének és tiszteletének ünnepe mindazért, amit egy hónappal ezelőtt a tiszta ügyért, a

IX. kerület (Jakus [József] elvtárs²⁹):

Az üzemek többségébe [a munkások] bementek, de áramhiány miatt dolgozni nem tudnak. A legnagyobb probléma a kerületben a közlekedési dolgozókkal van. A szávai telepen leálltak, a villamosvasút-építő- és a két villamosvasút-telepen elterjesztették, hogy szedik össze a beszkártosokat, mire a dolgozók elhagyták a munkahelyeket.³⁰ Hirdetik a 48 órás sztrájkot, terjesztik, hogy tegnap le akarták fogni a munkástanács vezetőjét, ezért fogták körbe a Sportcsarnokot, „így nem lehet dolgozni”.

Tegnap a marhavágóhídon³¹ rövid időre leállt a munka. A szállítókkal együtt sztrájkot igyekeztek szervezni. Azt terjesztették, hogy a fiatalokat az oroszok elvitték, a dolgozók azonban konkrétumokat követeltek, mire bemondtak egy nevet, erre egy dolgozó kijelentette, hogy ő tegnap beszélt az illetővel és ezután 10 percen belül felvették a munkát.³²

A Malomszerelő Vállalathoz³³ mindennap többen jönnek be, az üzem és a dolgozók lakásának helyreállításával foglalkoznak. A Fémáruszerelőben³⁴ ma is bementek a dolgozók, de áramhiány miatt kis létszámmal dolgoznak. A vegyipari üzemek közül csak a Trisó üzemeltet. Általános a munkások között: meddig fogja még pénzelni és etetni a sztrájkolókat a kormány.

A Kinizsi utcai zálogházban³⁵ a tumultusban a kiadásnál a visszaadott ruhanemű mellé a zálogjegyeket is visszaadják. Így rendkívül sok hiánya lesz az államnak, s bár a zálogház igazgatóját figyelmeztették erre, nem tesz semmit ennek megakadályozására.

X. kerület (Solti [Zoltán] elvtárs³⁶):

A kerületben tegnap az autóbuszok leálltak. A BESZKÁRT dolgozói kimentek a kerület üzemibe, hogy a munkástanács elnökét letartóztatták, ők is sztrájkoljanak. Ma azzal fogadták a dolgozókat, hogy menjenek haza, hogy kétnapos sztrájkot hirdetnek.

---

magyar nép fel-emelkedéséért indult mozgalom ifjú harcosai zászlójukra tűztek.” Népszabadság, 1956. november 23.

²⁹ Jakus József ekkoriban az MSZMP IX. Kerületi Ideiglenes Intéző Bizottság tagja, majd 1959-ig a kerületi Végrehajtó Bizottság tagja volt. Forrás: BFL archontológiaüggyűjtés, publikálás előtt.

³⁰ Szávai telep: a Fővárosi Villamosvasút kocsái színe: IX. Üllői út 197, épült: 1913-ban; „beszkártosok” – a fővárosi tömegközlekedési vállalatok dolgozóinak korszakban használatos megjelölése. Valójában a Budapest Székesfőváros Közlekedési Rt. 1949-ban megszűnt.

³¹ Helyesen: Budapesti Marhavágóhíd és Húsfeldolgozó Vállalat, IX. Soroksári út 58.

³² A szovjet megszállók november 14-én Csap (Csop) állomásra közelebről meg nem határozott számú felkelőt hurcoltak el, ami ellen Kádárék is tiltakoztak. Később viszont a kormány tagadta, hogy a forradalmi eseményekkel összefüggésben bárkit is a Szovjetunióba deportáltak volna. Vö. Hegedűs B. (főszerk.) 1996. 241., 248. Ugyanakkor az ENSZ Közgyűlés XI. ülészakája Kuba javaslatára határozatot fogadott el a Magyarországról történő deportálásokról leállítás tárgyában. Forrás: <http://1956.mti.hu/pages/NewsArchive.aspx?id=2154b160-b3f9-4cca-9a27-85ae786a745d>

³³ Helyesen: Malomszerelő és Gépjavitó Vállalat, IX. Soroksári út 48.

³⁴ Helyesen: Fémáru- és Szerszámgyártó Vállalat, IX. Soroksári út 160–162.

³⁵ Helyesen: Bizományi Áruház Vállalat, IX. Kinizsi u. 12. A Bizományi Áruház Vállalat szocialista kori történetéhez lásd: Koltai Gábor–Rácz Attila–Rózsavölgyi Andrea: Szépség, szenvedély, századok. Budapest. 2013.

³⁶ Solti Zoltán 1956–1958 között az MSZMP X. Kerületi Ideiglenes Intéző Bizottság, illetve Pártbizottság Párt- és Tömegszervezetek Osztálya vezetője volt. HU BFL. XXXV.1.a.4. 68. óe. 1960. január 18.

Az élelmiszeripari üzemeken kívül a többi üzemek dolgozói hazamentek.

A Fehérműgyárban³⁷ a munkástanácsok eladják az ingeket és abból fizetik a sztrájkolókat. A Villamoskábelgyárban³⁸ mosógépet, a kőbányai Zomániban³⁹ az edényeket adják el. (A kerület⁴⁰ igyekszik leleplezni ezeket a helytelenségeket.)

A X. kerületben a munkástanácsok összetétele rossz. A munkástanácsok tagjai, mint munkásörök bent tartózkodnak az üzemben éjjel is, és ezért dupla fizetést vesznek fel.⁴¹

A kerület igyekszik felhívni a dolgozók figyelmét, hogy így könnyű sztrájkolni.⁴² A munkástanács[ok] csak a kormány és a szovjetek ellen agítálnak, kijelentik: nem ismerik el a Kádár-kormányt, mi vagyunk az urak. Rémhíreket⁴³ terjesztenek, a szovjetek megszállták Jugoszláviát, Kelet- és Nyugat-Németország között fegyveres harc folyik.

A kerületi elvtársak kifogásolják, hogy a rádióban sok a zene, ehelyett ezeket a rémhíreket igyekeznének cáfolni. Kifogásolják, hogy most is utána kullogunk az eseményeknek.

Az üzemi kommunistákkal a kerületnek sikerült felvenni.⁴⁴ Az üzemben az elvtársak kezdik látni ezeket a helytelenségeket, kifogásolják a munkástanácsok egyes személyeit, de egyelőre csak egymás között beszélnek, de nyíltan ezek ellen fellépni még nem mernek. (BVK-ban 100 forintot osztogattak, hogy ez a múlt havi prémium.)

A párt szervezése tegnap megakadt.⁴⁵ A munkástanácsok megtiltották az MSZMP szervezését az üzemekben és senkit sem engednek be az üzem területére az üzem dolgozóin kívül. Kb. 10-12 üzemben kezdték meg az MSZMP szervezését, azonban ez ma egy-két helyen teljesen felbomlott. A Mélyfűró⁴⁶ és [a] kerületi tanács [az,] ahol tagsági könyvet is adtak.

---

³⁷ A X. Halom u. 12. sz. alatt működött.

³⁸ Helyesen: Budapesti Villamosgép- és Kábelgyár (BVK), X. Gyömrői út 128.

³⁹ Helyesen: Kőbányai Zománvárugyár, X. Gergely u. 27.

⁴⁰ Értsd: a kerületi pártbizottság.

⁴¹ A vállalati munkástanácsok helyenként saját hatáskörben az üzemben belüli rendészeti feladatok ellátására „munkásőri” funkciót hoztak létre. Ezen személyeknek, illetve tevékenységnek nincs köze a Kádár-kormány által a következő év során felállított rendszerű fegyveres testülethez, amelynek szervezéséhez egyébiránt már november 17-én hozzáfogtak.

⁴² Értsd: a kerületi pártszervek.

⁴³ November 18-án hivatalos közleményt ad ki a kormány „a lakosságot nyugtalanító álhírekről”. Vö. Hegedűs B. (főszerk.) 1996. 248.

⁴⁴ Értsd: a kerületi pártszervezetnek sikerült felvennie a kapcsolatot az üzem(ek) kommunistáival.

⁴⁵ Az MSZMP-aktivisták fővárosi üzemeken belüli szervezkedésének nehézségeiről Kiss Károly, az Ideiglenes Intéző Bizottság tagja a november 27-ei aktívaértekezleten a következőket mondta: „Az MSZMP szervezése már megindult, de lassan, nem kellő határozottsággal halad. A kommunista aktíva még gyengén dolgozik. A tapasztalatok azt mutatják, hogy vidéken jobb a helyzet, mint Pesten. Az üzemi szervezési munka azért halad lassabban, mert sok helyütt nem tudnak világosan és határozottan választ adni arra a kérdésre, hogy kell-e pártszervezet az üzemekben.” Népszabadság, 1956. november 28.

⁴⁶ Helyesen: Mélyfűró Berendezések Gyára, X. Fertő u. 8.

XV. kerület (Barta [Bertalan] elvtárs⁴⁷):

A kerületben az Olajgyár⁴⁸ megkezdte a munkát 250 fővel. Ugyancsak munkába állt a Bőrkonfekció üzemben⁴⁹ 70 munkás. Azonban ezekben az üzemekben is vontatott a munka.

Újabb hírek reggel óta nincsenek, de a reggeli hangulat olyan volt, hogy ők is csatlakoznak a Budapesti Munkástanács felhívásához.

Politikai hangulat: újra nagyon sok szó esik arról, hogy vissza Nagy Imrét a kormányba. Vannak olyan hírek, hogy a Kádár-kormány az éjszaka lemondott, és az egész kormány az orosz követségen tartózkodik. Ezzel valószínű, hogy az ellenkormány megalakításának szükségességét akarják igazolni.⁵⁰

A kerületi Intéző Bizottság kéri, hogy Kádár elvtárs beszéljen a rádióban, vagy az újságon keresztül. Jó lenne ismertetni az eddigi tárgyalások eredményeit, amelyet a kormány a munkásküldöttségekkel folytatott.⁵¹

XIII. kerület (Csikvári [Jenő] elvtárs⁵²):

A kerületben minden üzembn sztrájk van. Az a véleményük, hogy az országos munkástanács megalakulását engedélyezni kellett volna. Kérik a kormányt, de különösen a pártot, hogy mutasson erőt, a párt adjon programot. Egyelőre nem tudják a munkások, hogy milyen párt akar ez lenni, és emiatt nem állnak mellé, pedig ameddig nem világos, hogy merrefelé akarunk fejlődni, addig a munkát nem lehet folyamatosan biztosítani a területen.

XVIII. kerület (Újfalusi [Sándor] elvtárs⁵³):

Az egész kerületben áll a munka. 24 órás sztrájk van. A pártszervezet által kiragasztott plakátokat azonnal letérik. A nemzetiszínű plakátok szélét és a címet meghagyják, de a munkás–paraszt kormány felhívásait letérik róla. A kerület szervezi, hogy egyénileg felkeresi a munkástanács tagjait (kerületi) és beszélgetnek velük a feladatokról. Holnapra a kerület pártaktívát⁵⁴ hív össze.

⁴⁷ Valószínűleg Bartha Bertalanról van szó, aki 1948–1956 között a Kismotor és Gépgyár igazgatója volt. Vö. Koltai–Rácz (szerk.) 2008. 745.

⁴⁸ Helyesen: Rákospalotai Növényolajgyár, XV. Horváth Mihály u. 2.

⁴⁹ Helyesen: Rákospalotai Bőrkonfekció, XV. Dembinszky u. 1.

⁵⁰ Kádár János az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottsága november 16-ai ülésén tartott beszámolójában kijelentette, miszerint „jelenleg két kormány” van Magyarországon, amelyet tarthatatlannak ítélt és annak mielőbbi felszámolását szorgalmazta. A „lemondás népi igénye” vélhetőleg ezen kiszivárgott megnyilvánulás tova gyűrésére alapult. Vö. Hegedűs B. (főszerk.) 1996. 244.

⁵¹ A kormány az ezt megelőző napokban tárgyalásokat folytatott a munkástanácsok tisztségviselőivel. Ezek közül legjelentősebb a november 15-én Rácz Sándorral, a Központi Munkástanács vezetőjével egész éjjel folytatott – eredménytelen – megbeszélés volt. Vö. Hegedűs B. (főszerk.) 1996. 242.

⁵² Csikvári Jenő, az MSZMP Budapesti PB Revíziós Bizottságának tagja 1962–1966 között. <https://archives.hungaricana.hu/hu/archontology/36377/?list=eyJxdWVyeSI6ICJTWk89KENzaWt2XHUwMGUxcmkpln0>

⁵³ Újfalusi (Újfalusi) Sándor 1956–1957-ben az MSZMP XVIII. Kerületi Ideiglenes Intéző Bizottság elnöke, majd 1957–1964 között a pártszervezet első titkára volt. Koltai–Rácz (szerk.) 2008. 816.

⁵⁴ Pártaktíva-értekezletet.

IV. kerület (Ambrus [János] elvtárs⁵⁵):

A kerület üzemeiben áll a munka. A sztrájk hírére sok üzemben be sem engedték a munkásokat. Ez történt például a HPS, Cérnagyár, Pamut, Duna cipőgyárban.⁵⁶ Az Egyesült Izzóba⁵⁷ reggel bement kb. 3000 elvtárs, a fele dolgozni akart, a másik fele nem. Hosszas vita után sztrájk mellett döntöttek, de abban állapodtak meg, hogy ha szombaton⁵⁸ valamilyen indokkal ismét le akarják állítani a munkát, akkor a dolgozók ebbe nem egyeznek bele, az a véleményük, hogy dolgozni kell és a vitás kérdéseket közben, nem a munka leállításával kell tisztázni. Ambrus elvtárs szerint ez a hangulat általános a kerület üzemeinek dolgozói között.

XI. kerület:

A kerület összes üzemeiben áll a munka.

XX. kerület (Erdős János):

Reggel a kerületi üzemekbe bementek az üzemi munkások. A Hazai Fésűsfonóban⁵⁹ 2 óráig dolgoztak, mikor a munkástanács felszólította, hogy hagyják abba a munkát, míg a munkástanács követeléseit nem teljesítik. A Fonalkészítőknél⁶⁰ 48 órás sztrájkot hirdettek. A Dugattyúgyárban⁶¹ a dolgozók kisebb része ment be, de nem dolgoznak.

XIV. kerület (Jenei [Jenő] elvtárs⁶²):

A kerület üzemei sztrájkolnak. Több üzem igazgatójával beszélgettünk és elmondották, hogy az igazgató az üzemekben nem képes élni a törvény adta jogával. A munkástanácsok önhatalmúlag kifizetnek olyanokat is, akik egyáltalán nem dolgoztak és a bank folyósítja nekik ehhez a szükséges összeget. Mindenki kap pénzt az üzemben.

Nagy mennyiségű élelmet hozatnak a KÖZÉRT-ektől hitelre és a munkások szintén hitelben megkapják. Jelenleg vannak olyan munkások, akik már másfél havi fizetésükre előre vásároltak.

Egyes igazgatók[nak] és az Intéző Bizottság egyes tagjainak az a véleménye, hogy komolyabb intézkedések kellenének ennek a helyzetnek a megakadályozására, hogy ne tehessen a munkástanács olyanokat, akik [sic!] ellentétben [állnak] a kormány intézkedéseivel.

XII. kerület (Fekete elvtárs):

A kerületben minden üzem áll. A MOM⁶³ is. Általánosan el van terjesztve a Budapesti

---

⁵⁵ Ambrus János 1956–1957-ben az MSZMP IV. Kerületi Ideiglenes Intéző Bizottság elnöke, illetve társadalmi állásban a budapesti munkásörtség parancsnoka volt. Koltai–Rác (szerk.) 2008. 741.

⁵⁶ HPS: Hazai Pamutszövőgyár. IV. Baross u. 99; Cérnagyár: Újpesti Cérnagyár. IV. Váci út 91; Duna Cipőgyár: IV. Táncsics Mihály u. 10.

⁵⁷ Ebben az üzemben alakult meg november 14-én a (Nagy-budapesti) Központi Munkástanács.

⁵⁸ 1956. november 24-én.

⁵⁹ Helyesen: Hazai Fésűsfonó és Szövőgyár, IX. Soroksári út 164.

⁶⁰ Helyesen: Fonalkikészítő Vállalat. I. sz. telepe, XX. Vágóhid u. 14.

⁶¹ Helyesen: Dugattyúgyűrűgyár, XX. Millennium telep, 38990/2. hrsz.

⁶² Feltételezhetően Jenei Jenőről van szó, aki az MSZMP Budapesti Ideiglenes Intéző Bizottság politikai munkatársa volt 1956–1957-ben. Koltai–Rác (szerk.) 2008. 773.

⁶³ Magyar Optikai Művek, XII. Csörsz u. 35–43.

Munkástanács határozata. El van terjedve, hogy a Kádár-kormány lemondott. A kerületben is vannak röpcédulák, amelyek arról beszélnek, hogy ma 12–2 óra között csak a Kádár-kormány hívei tartózkodjanak az utcán.⁶⁴

Értesülésük van arról, hogy Szabó, aki tegnap este a Rádióban nyilatkozott, csendőr volt. Ezt meg kellene bővebben nézni és a Rádióban és az újságon keresztül közölni. Holnap a kerületben aktívát szerveznek, ahol összegyűlnek a kerület kommunis-tái a feladatok megbeszélésére.

Budapest, 1956. november 22.

(HU BFL XXXV.1.c. 4. őe. – Géppel írott, nem hitelesített tisztázata, aláírás nélkül. Az irat megtalálható, hiányos változatban a HU BFL XV.21. 1956-os gyűjtemény iratai között is másolatban.)

---

⁶⁴ 1956. november 22-én a meghirdetett 48 órás sztrájk folytán a főváros lényegében mozdulatlanságba merevedett. A nagyüzemek állapotáról a Népakarat másnapi száma a következő módon tudósított: „Budapesten csütörtökön a már-már meginduló munkásélet ismét megszakadt. Nem füstöltek a gyárkémények, leálltak a néhány helyen már közlekedett villamosok és autóbuszok, zárva tartottak az iparcikkekét árusító üzletek. Megkezdődött a 48 órás sztrájk és ez ismét megbénította a főváros életét. Azokban az üzemekben, ahol reggel bementek a dolgozók, a munkásokat a munkástanácsok tagjai fogadták s egy részüket hazaküldtek, más részük pedig később, miután megvitatták a központi munkástanács határozatát, ugyancsak eltávozott. Az EMAG-ban a dolgozóknak mintegy 60 százaléka megjelent, de a munkástanács felhívása miatt hazamentek. Sztrájkoltak a Danuvia gyárban is, ahol az összegyűlt munkások arról vitatkoztak, hogy az Elnöki Tanácsnak reggel megjelent törvényerejű rendelete néhány kérdésben megrövidíti a munkástanácsok jogkörét. A Klement Gottwald Villamossági Gyárban is kifogásolták a rendelet néhány részletét, így például, hogy az nem teszi törvényesen lehetővé az országos és a nagy-budapesti munkástanács megválasztását. A Dinamó Villamos forgógépgyárban is leállt a munka és a nagy-budapesti munkástanácstól várják a munka felvételére vonatkozó újabb utasítást. Az Április 4. Gépgyárban, valamint a Chinoiban csütörtökön is folyt a részleges munka. A Chinoiban fontos gyógyszer-ek előállításán dolgoztak. A Kőbányai Vas- és Acélöntödében a TMK dolgozott. Hasonlóképpen karbantartási munka folyt a Bányagépgyárban is. A X. kerületi üzemek közül a Kecs- és Ostyagyár, a Sörgyár és az építőipari üzemek dolgoztak. Így fest a rövid helyzetjelentés a sztrájk első napjáról.” A budapesti üzemekben. Népakarat, 1956. november 23.